[2018] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 790

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ

ਬਨਾਮ

ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ

(ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਫ਼ੌਜਦਾਰੀ) ਨੰ. 2302 ਆਫ਼ 2017)

30 ਜਨਵਰੀ, 2018

[ਅਦਰਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਗੋਇਲ ਅਤੇ ਉਦੈ ਉਮੇਸ਼ ਲਲਿਤ, ਜੇਜੇ.]

ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872: ਧਾਰਾ 65B(4) - ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਲੋੜ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ - ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ: ਜੇਕਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਜ਼ਰੂਰ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਤੱਥ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ - ਇੱਕ ਧਿਰ ਜਿਸ ਕੋਲ ਉਹ ਡਿਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਲੋੜ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਢਿੱਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਨਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਤ ਨੂੰ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਰਨਿਸ਼ਿੰਗ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਕਤ ਡਿਵਾਈਸ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ। ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ ਡਿਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਪ ਧਾਰਾ 63 ਅਤੇ 65 ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ - ਜੇਕਰ ਇਸਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਬੂਤ/ਗਵਾਹ ਹੈ ਪਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਅਜਿਹੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਐਕਟ, 2000 ਉਪ ਧਾਰਾ 2(t), 2(0)।

ਟੋਮਾਸੋ ਬਰੂਨੋ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. v. ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ (2015) 7 ਐਸਸੀਸੀ 178: [2015] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 721; ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ (1985) Supp ਐਸਸੀਸੀ 611: [1985] ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 399- 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ ਤੁਕਾਰਾਮ ਐਸ. ਦਿਘੋਲੇ ਬਨਾਮ ਮਾਨਿਕਰਾਓ

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਰਾਜ

ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਕੋਕਾਟੇ (2010) 4 ਐਸਸੀਸੀ 329: [2010] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 396; ਮੁਹੰਮਦ. ਅਜਮਲ ਅਮੀਰ ਕਸਾਬ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ (2012) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1: [2012] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 295; ਰਾਜ (ਦਿੱਲੀ ਦਾ ਐਨਸੀਟੀ) ਬਨਾਮ ਨਵਜੋਤ ਸੰਧੂ (2005) 11 ਐਸਸੀਸੀ 600: [2005] 2 ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 79; ਅਨਵਰ ਪੀ.ਵੀ. v. ਪੀ.ਕੇ. ਬਸ਼ੀਰ ਅਤੇ ਹੋਰ (2014) 10 ਐਸਸੀਸੀ 473:[2014] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 399 ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਆਰ.ਵੀ.. ਮਕਸੂਦ ਅਲੀ (1965) 2 ਸਾਰੇ ER 464; ਆਰ.ਵੀ.. ਰੌਬਸਨ (1972) 2 ਸਾਰੇ IS 699 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ

ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ

ਕੇਸ ਲਾਅ ਹਵਾਲਾ

[1985] ਪੂਰਕ ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 399	ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ	ਪੈਰਾ 3
[2010] 2 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 396	ਉੱਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 4
[2015] 1 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 721	ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ	ਪੈਰਾ 5
[2012] 8 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 295	ਉੱਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 5
[2005] 2 ਪੂਰਕ। ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 79	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 5
[2014] 11 ਐਸ.ਸੀ.ਆਰ. 399	ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੈਰਾ 6

ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ
2017 ਦੀ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਅਪਰਾਧਿਕ) ਨੰ. 2302

2009 ਦੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਪੀਲ ਨੰ. 404 ਵਿੱਚ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਸ਼ਿਮਲਾ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ 26.06.2014 ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਅਤੇ ਆਦੇਸ਼ ਤੋਂ।
ਨਾਲ
2011 ਦੀ ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ. (ਸੀਆਰਐਲ.) ਨੰ. 9431
ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ. (ਸੀਆਰਐਲ) ਨੰ. 2012 ਦੇ 9631-9634
(ਡਾ. ਅਰੁਣ ਮੋਹਨ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ (ਏ. ਸੀ.), ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਈ.ਆਰ. ਸੁਮਤਿ, ਭਾਰਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਗੋਗੀਆ, ਰਾਜ ਕਮਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੰਦਾਕਿਨੀ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਰੀਨ ਖਜ਼ੂਰੀਆ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਭਾਰਦਵਾਜ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਯੂਸ਼ੀ ਗੌੜ, ਬੀ.ਵੀ. ਬਲਰਾਮ, ਜੀ. ਹੁਸੈਨ, ਐਮ. ਜ਼ੋਬ ਦਾਸ। ਰੁਕਮਣੀ ਬੋਬੜੇ, ਕੁਮਾਰ ਸ਼ਸ਼ਾਂਕ, ਬੀ.ਵੀ ਬਲਰਾਮ ਦਾਸ, ਅਜੈ ਮਾਰਵਾਹ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸੀਮਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਵਰਿੰਦਰ ਕੇ.ਸ਼ਰਮਾ, ਕਰਨ ਠਾਕੁਰ, ਵਿਕਾਸ ਮਹਾਜਨ, ਵਿਨੋਦ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਰੁਣ ਸਿੰਘ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੁਰਾਧਾ ਮੁਤਕਰ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਗੋਗੀਆ, ਰਾਜ ਕਮਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੰਦਾਕਿਨੀ ਸਿੰਘ, ਭਾਰਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਸਲਾਹਕਾਰ।

ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਹੇਠ ਲਿਖਿਆ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ:
ਆਰਡਰ

ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ.(ਸੀਆਰਐਲ.) No.2302 of 2017:

1. ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਦੌਰਾਨ ਉੱਠੇ ਸਵਾਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਸਥਾਨ ਜਾਂ ਰਿਕਵਰੀ ਦੇ ਸਥਾਨ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਬੂਤਾਂ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

2. 25 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2017 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ, ਸ਼੍ਰੀ ਏ.ਐਨ.ਐਸ. ਨਾਡਕਰਨੀ ਦੇ ਸਿੱਖਿਅਤ ਐਡੀਸ਼ਨਲ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਦਾ ਬਿਆਨ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫਲਤਾਪੂਰਵਕ ਵਰਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਯੂਨਾਈਟਿਡ ਕਿੰਗਡਮ ਵਿੱਚ "ਬਾਡੀ-ਵਰਨ ਕੈਮਰਿਆਂ" ਦੇ ਸਮਝੇ ਗਏ ਫਾਇਦਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਪਹਿਨੇ ਕੈਮਰੇ ਸਮਾਜ-ਵਿਰੋਧੀ ਵਿਵਹਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਰੋਕਥਾਮ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵੀ ਹਨ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਬੂਤ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨ ਲਈ ਨਵੇਂ ਤਕਨੀਕੀ ਯੰਤਰ ਦਿਨ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਨਾਰਕੋਟਿਕਸ ਕੰਟਰੋਲ ਬਿਊਰੋ ਦੁਆਰਾ ਫੀਲਡ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਹੈਂਡਬੁੱਕ ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਪਛਾਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ.. ਦੀ ਧਾਰਾ 54-A ਦਾ ਵੀ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਉਕਤ ਉਪਬੰਧ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਕਬਾਲੀਆ ਬਿਆਨ ਜਾਂ ਬਿਆਨ ਦੀ ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ.. ਦੀ ਧਾਰਾ 164(1) ਦਾ ਉਪਬੰਧ।

3. ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 12 ਅਕਤੂਬਰ, 2017 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਂਦਰੀ ਗ੍ਰਹਿ ਸਕੱਤਰ ਦੁਆਰਾ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਇੱਕ ਰੋਡ-ਮੈਪ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (SOP) ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਨ ਲਈ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਕਮੇਟੀ (ਸੀਓਈ) ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਘਾਟ, ਡੇਟਾ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਟੋਰੇਜ ਦੇ ਮੁੱਦਿਆਂ ਅਤੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਸਦੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਖਦਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸੁਝਾਅ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਫੋਰੈਂਸਿਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਉੱਚ ਰੈਜ਼ੋਲੂਸ਼ਨ ਦੇ ਕਾਰਨ ਸਥਿਰ-ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫੀ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਕੈਮਰੇ ਇੱਕ ਟ੍ਰਾਈਪੌਡ 'ਤੇ ਮਾਊਂਟ 'ਤੇ ਰੱਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਘੁੰਮਣ ਅਤੇ ਝੁਕਣ ਨੂੰ ਸਮਰੱਥ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਪੋਰਟਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂਚ ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਪਰਾਧ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ

ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਫੋਟੋਆਂ (ਫੋਟੋਆਂ) ਨੂੰ ਈ-ਮੇਲ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਜ ਦੇ ਸਰਵਰ 'ਤੇ ਸਥਾਈ ਰਿਕਾਰਡ ਵਜੋਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

2011 ਦਾ ਐਸ.ਐਲ.ਪੀ.(ਸੀਆਰਐਲ.)NO.9431:

1. ਕਿਉਂਕਿ 12 ਅਕਤੂਬਰ, 2017 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਛੁੱਟੀ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਇੱਕੋ ਜਿਹਾ ਸਵਾਲ ਉੱਠਿਆ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਮਿੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਜਯੰਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੰਨਿਆ ਘੋਸ਼ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਸੁਣਿਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀ ਯਸ਼ਾਂਕ ਅਧਿਆਰੂ ਅਤੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵਕੀਲ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਰੀਨ ਖਜ਼ੂਰੀਆ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਿਆ ਹੈ।

2. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਸਵਾਲ 'ਤੇ ਇੱਕ ਖਦਸ਼ਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਬੂਤ ਵਜੋਂ ਇੱਕ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਡਿਵਾਈਸ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਜਾਂ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਅਹੁਦੇ 'ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਵਿਅਕਤੀ ਤੋਂ ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜੋ ਉਸ ਡਿਵਾਈਸ ਦੀ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਅਜਿਹੇ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਸਬੂਤ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰਕੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਪੂਰਕ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਕਤ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਇੱਕ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਮੰਨੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੂਲ ਦੇ ਹੋਰ ਸਬੂਤ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਵਧਾਨ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

3. ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਕਰਨਲ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, 1985 (ਸਪੁਰਦਗੀ) ਐਸਸੀਸੀ 611 ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਉਕਤ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਆਰ. ਬਨਾਮ ਮਕਸੂਦ ਅਲੀ, (1965) 2 ਆਲ ਈਆਰ 464, ਅਤੇ ਆਰ. ਬਨਾਮ ਰੌਬਸਨ, (1972) 2 ਆਲ ਈਆਰ 699, ਅਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਨਿਆਂ ਸ਼ਾਸਤਰ 2d (ਭਾਗ 29) ਪੰਨਾ 494 ਵਿੱਚ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਨਾਲ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਯੰਤਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ

ਫਾਇਦਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਸਾਬਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੁਝ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਕੇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਬਾਰੇ ਅਪਣਾਏ ਗਏ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਟੇਪ-ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਸਹੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਬਿਆਨ ਦੀ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਰਿਕਾਰਡ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ, ਛੇੜਛਾੜ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਸਬੂਤ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨਿਸ਼ਚਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਤੱਥ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਤੱਥਾਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਦੀ ਸੀਮਾ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਕਨੀਕੀਤਾ 'ਤੇ ਰੱਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜੇਕਰ ਇਹ ਢੁਕਵਾਂ ਸੀ।

4. ਤੁਕਾਰਾਮ ਐਸ. ਡਿਘੋਲੇ ਬਨਾਮ ਮਾਨਿਕਰਾਓ ਸ਼ਿਵਾਜੀ ਕੋਕਾਟੇ, (2010) 4 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 329 ਵਿੱਚ, ਇਹੀ ਸਿਧਾਂਤ ਦੁਹਰਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਨਵੀਆਂ ਤਕਨੀਕਾਂ ਅਤੇ ਯੰਤਰ ਦਿਨ ਦਾ ਕ੍ਰਮ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਅਜਿਹੇ ਯੰਤਰ ਛੇੜਛਾੜ ਲਈ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਪੂਰਨ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਸਬੂਤਾਂ ਦੇ ਦਾਖਲੇ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਦੇ ਸਬੂਤ ਦਾ ਮਿਆਰ ਹੋਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਖ਼ਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

5. ਟੋਮਾਸੋ ਬਰੂਨੋ ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ. ਬਨਾਮ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਰਾਜ, (2015) 7 ਐਸ.ਸੀ.ਸੀ. 178 ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੁਭਾਅ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਦੇ ਢੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਢੁਕਵੇਂ ਸਨ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਇੱਕ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮੁਹੰਮਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਅਜਮਲ ਅਮੀਰ ਕਸਾਬ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ, (2012) 9 ਐਸਸੀਸੀ 1 ਅਤੇ ਰਾਜ (ਐਨਸੀਟੀ ਆਫ਼ ਦਿੱਲੀ) ਬਨਾਮ ਨਵਜੋਤ ਸੰਧੂ, (2005) 11 ਐਸਸੀਸੀ 600

6. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਅਨਵਰ ਪੀ.ਵੀ. ਬਨਾਮ ਪੀ.ਕੇ. ਬਸ਼ੀਰ ਅਤੇ ਹੋਰ, (2014) 10 ਐਸਸੀਸੀ 473 ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਤਿੰਨ-ਜੱਜਾਂ ਦੇ ਬੈਂਚ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੈਰਾ 24 ਵਿੱਚ ਉਕਤ ਫੈਸਲੇ ਵਿੱਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੁੱਢਲੇ ਸਬੂਤ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 62 ਦੁਆਰਾ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਜਿਸ ਲਈ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਬੂਤ ਲਈ, ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ ਅਤੇ ਨਵਜੋਤ ਸੰਧ (ਉਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਗਿਆ ਇੱਕ ਉਲਟ ਵਿਚਾਰ ਕਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਬੂਤ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 63 ਅਤੇ 65 ਦੇ ਅਧੀਨ ਕਵਰ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪੈਰਾ 14 ਵਿੱਚ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

7. ਹਾਲਾਂਕਿ ਟੋਮਾਸੋ ਬਰੂਨੋ ਅਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ (ਉਪਰਾ) ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ-ਜੱਜ ਬੈਂਚ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਇਹ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗ ਹਨ ਅਤੇ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 65A ਅਤੇ 65B ਦੇ ਅਧੀਨ ਉਪਬੰਧ ਇੱਕ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਉਪਬੰਧ ਹਨ। ਜੇਕਰ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਅਤੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕਤਾ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਲਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਬਾਰੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋਣ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਤੱਥ ਸਥਿਤੀ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੀ ਅਜਿਹਾ ਸਬੂਤ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਧਾਰਾ 65B(h) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੈ।

8. ਸਬੂਤ ਐਕਟ, 1872 ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 65A ਅਤੇ 65B ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਕੋਡ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਨਵਰ ਪੀ.ਵੀ. ਵਿੱਚ (ਉੱਪਰ), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪੈਰਾ 24 ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਬੂਤ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65A ਅਤੇ 65B ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਬੂਤ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ "ਦਸਤਾਵੇਜ਼" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 3 ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪਦਾਰਥ ਉੱਤੇ ਅੱਖਰਾਂ, ਅੰਕੜਿਆਂ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਾਧਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਵਰਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਜੋ ਉਸ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ ਕਰਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਰਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

9. "ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡ" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਐਕਟ, 2000 ਦੀ ਧਾਰਾ 2(t) ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

"ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰਿਕਾਰਡ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਡੇਟਾ, ਰਿਕਾਰਡ ਜਾਂ ਡੇਟਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਚਿੱਤਰ ਜਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਸਟੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਜਾਂ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਫਿਲਮ ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਮਾਈਕ੍ਰੋ ਫਿਸ਼।"

10. ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ "ਡੇਟਾ" ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 2(o) ਵਿੱਚ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਐਕਟ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ।

"ਡੇਟਾ" ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਗਿਆਨ, ਤੱਥਾਂ, ਸੰਕਲਪਾਂ ਜਾਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਜੋ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਰਸਮੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕਰਨ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਸਿਸਟਮ ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨੈਟਵਰਕ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੋਸੈਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਕੰਪਿਊਟਰ ਪ੍ਰਿੰਟਆਉਟ ਸਮੇਤ ਚੁੰਬਕੀ ਜਾਂ ਆਪਟੀਕਲ ਸਟੋਰੇਜ ਮੀਡੀਆ, ਪੰਚਡ ਕਾਰਡ, ਪੰਚਡ ਟੇਪ) ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਅੰਦਰੂਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਟੋਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

11. ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਜਿਹਾ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਕਤ ਡਿਵਾਈਸ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਜਿਹਾ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ। ਇੱਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਪਾਰਟੀ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੋਲ ਕੋਈ ਡਿਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀਆਂ ਧਾਰਾਵਾਂ 63 ਅਤੇ 65 ਦੀ ਲਾਗੂਤਾ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਉਕਤ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਸਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸਬੂਤ/ਗਵਾਹ ਹੈ ਪਰ ਸਾਬਤ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਧਿਰ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 65B(h) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਲੋੜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।

12. ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਅਸੀਂ ਇਲੈਕਟ੍ਰਾਨਿਕ ਸਬੂਤਾਂ ਦੀ ਸਵੀਕਾਰਯੋਗਤਾ ਬਾਰੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਥਿਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਾਂ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਧਿਰ ਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਕੋਲ ਉਹ ਡਿਵਾਈਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਧਿਰ ਨੂੰ ਸਬੂਤ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 65B(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਤਮਕ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਦੀ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਢਿੱਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਨਿਆਂ ਦੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਜਾਇਜ਼ ਠਹਿਰਾਉਂਦੀ ਹੈ।

13. ਬਾਕੀ ਪਹਿਲੂਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਅਪਰਾਧ ਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਵੀਡੀਓਗ੍ਰਾਫੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਰੋਡ-ਮੈਪ ਨੂੰ ਅੰਤਿਮ ਰੂਪ ਦੇਣਾ ਅਤੇ ਸਟੈਂਡਰਡ ਓਪਰੇਟਿੰਗ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (SOP) ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ 13 ਫਰਵਰੀ, 2018 ਤੱਕ ਮੁਲਤਵੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

14. ਅਸੀਂ ਵਿਦਵਤਾਪੂਰਨ ਮਿੱਤਰ, ਸ਼੍ਰੀ ਜਯੰਤ ਭੂਸ਼ਣ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਮੀਨਾਕਸ਼ੀ ਅਰੋੜਾ, ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਨੰਨਿਆ ਘੋਸ਼, ਐਡਵੋਕੇਟ, ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੀ ਯਸ਼ਾਂਕ ਅਧਿਆਰੂ, ਵਿਦਵਤਾਪੂਰਨ

ਸ਼ਫ਼ੀ ਮੁਹੰਮਦ ਬਨਾਮ ਹਿਮਾਚਲ ਰਾਜ

ਵਕੀਲ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਿਰੀਨ ਖਜ਼ੂਰੀਆ, ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕੀਮਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਆਪਣੀ ਡੂੰਘੀ ਕਦਰਦਾਨੀ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਸਨ।

ਦੇਵਿਕਾ ਗੁਜਰਾਲ ਸਪਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

<u>ਡਿਸਕਲੇਮਰ :-</u> ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਦਿਵਾਕਰ ਜੋਤੀ ਐਡਵੋਕੇਟ